

CENTRUL PENTRU DREPTURILE OMULUI DIN MOLDOVA

RAPORT

**privind respectarea drepturilor omului
în Republica Moldova
în anul 2003**

Chișinău - 2004

PREAMBUL

“Centrul pentru Drepturile Omului prezintă Parlamentului un raport despre respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în decursul anului precedent (art.34 din Legea cu privire la avocații parlamentari).

Deși drepturile omului sunt universale și toți se nasc egali, viața, în virtutea diversității sale obiective, nu asigură pentru toți posibilități egale pentru a-și dezvălui și exercita în volumul necesar drepturile sale, existând pericolul instituirii unor inegalități. De aceea este necesar ca statul, societatea, prin diferite activități, să asigure șanse și oportunități acceptabile de realizare a drepturilor fiecărui individ, instituind mediul favorabil pentru toți și în primul rând pentru cei care sunt sau pot deveni dezavantajați, spre a nu admite scoaterea lor în afara vieții sociale.

Ar fi o greșeală să reducem problematica drepturilor omului la dilema: pâine sau libertate, pâinea asociindu-se aici cu drepturile economice și sociale, iar libertatea – cu drepturile politice, civile și culturale. Membrii unei comunități trebuie să dispună de toate aceste categorii de drepturi care sunt interdependente, realizarea fiind concepută ca un domeniu al activității și, respectiv, un produs al întregii societăți.

Putem constata că Moldova înaintează pe calea creării mediului necesar pentru realizarea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, având ca bază modelul cristalizat în țările cu tradiții democratice.

Desigur, există multe probleme nesoluționate, dar scopul și valorile spre care tindem sunt alese și ele se vor materializa în măsura în care se vor realiza transformările economice, sociale și culturale în care Republica Moldova s-a angajat.

Anul 2003 a fost un an deosebit în aspect ce ține de drepturile omului nu numai prin faptul că face parte din deceniul educației în domeniul drepturilor omului 1995-2004, proclamat prin rezoluția Adunării Generale ONU. Acest an a fost și unul jubiliar – 55 de ani de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului (DUDO), document internațional de o valoare excepțională, adoptarea căreia marchează începutul unei ere noi în relațiile subiecților comunității internaționale. Fiind utilizată în calitate de act normativ de bază și sursă de inspirație la constituirea cadrului constituțional și legislativ al mai multor țări din lume, prevederile DUDO au fost astfel recunoscute ca idealuri comune spre care trebuie să tindă orice stat, având străduința să dezvolte acțiuni progresiste la nivel național și internațional, orientate la asigurarea realizării efective a drepturilor și libertăților omului proclamate în Declarație.

Acesta și alte acte internaționale au stat la baza elaborării Legii Supreme a statului nostru – Constituția Republicii Moldova, în art.4 al căreia se declară expres că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se

interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

Nu putem să nu menționăm anul 2003 și în plan intern, el fiind destul de rodnic în ajustarea legislației naționale la standardele internaționale și crearea cadrului instituțional necesar sporirii valențelor democratice ale statului. Ne referim la adoptarea și punerea în aplicare a Codurilor penal și procesual penal, prin care se instituie o abordare conceptual nouă a urmăririi penale, Codurilor civil și de procedură civilă, Codului Muncii care stabilesc modalități principial noi de reglementare a relațiilor în circuitul civil și în domeniul muncii etc.

Tot în acest an Parlamentul a adoptat Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008. Acest document, elaborat cu concursul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova, este adoptat în scopul armonizării cadrului legislativ, ridicării rolului administrației publice centrale și locale și în special (fapt important) rolului organizațiilor neguvernamentale în realizarea prevederilor constituționale privitor la drepturile și libertățile cetățenești.

Nu ne-am propus scopul ca în prezentul Raport să reflectăm situația tuturor drepturilor și libertăților garantate de Constituție. Aceasta și este imposibil. Ne-am oprit doar la acele drepturi care, în opinia noastră, sunt mai dificil realizate în virtutea unor factori obiectivi și subiectivi, cât și reieșindu-se din problematica mai frecvent abordată în petițiile parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului și în timpul audiențelor cetățenilor de către avocații parlamentari.

Raportul este divizat în trei capitole: Drepturile civile; Drepturile economice și sociale; Activitățile Centrului pentru Drepturile Omului.

CAPITOLUL I

DREPTURILE CIVILE

“(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire a statului.

(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială” (art.16, Constituția Republicii Moldova).

Putem spune cu certitudine că în mare parte cadrul legislativ național le garantează tuturor cetățenilor aflați sub jurisdicția Republicii Moldova să beneficieze în egală măsură de drepturile și libertățile civile, politice, sociale, economice și culturale proclamate de Constituție, stipulate în actele juridice internaționale la care statul nostru este parte.

În contextul prevederilor articolului 16, merită atenție situația femeii în societate, respectarea principiului egalității fără deosebire de sex. De menționat faptul că, deși cadrul legislativ intern cât și aderarea Republicii Moldova la un șir de instrumente internaționale în domeniu (Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, Convenția asupra drepturilor politice ale femeii, Convențiile O.I.M. privind discriminarea în domeniul ocupării forței de muncă și exercitării profesiei și privind egalitatea de remunerare a mâinii de lucru masculine și a mâinii de lucru feminine etc.), garantează femeii drepturi egale cu ale bărbatului, inclusiv la egalitate de șanse și de tratare în materie de angajare, de profesie fără discriminare bazată pe sex, la egalitate de remunerare și securitate socială, totuși, realizarea în practică a acestor prevederi lasă încă mult de dorit. Sondajele de opinie, datele statistice, investigațiile efectuate de diverși factori de decizie și de către organizațiile neguvernamentale, analizele unor organizații internaționale, petițiile parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului pe parcursul anului demonstrează că situația femeii în societatea noastră este influențată în mare măsură de șomaj, sărăcie, dificultățile de ordin economic de întreținere a familiei, mentalitatea bărbatului privind rolul femeii în familie și societate, etc.

În ultimii zece ani se conturează o creștere disproporțională a numărului femeilor sărace față de cel al bărbaților. Conform datelor statistice, femeile reprezintă 52% din populația țării și 54% din forța de muncă și tot ele constituie 65% din rândul șomerilor. De asemenea, munca femeilor este mai prost remunerată. Circa trei pătrimi din femei, deși au aceeași calificare profesională ca și bărbații, sunt antrenate la lucrări de calificare redusă, cu salarii de 20 – 30 la sută mai mici.

Persistă și principiul discriminatoriu față de femei la angajarea lor în câmpul muncii conform vârstei. Mulți agenți economici stabilesc cu de la sine putere plafonul de angajare în lucru a femeii. Deși voalate, sunt cazuri de refuz

de angajare a femeii în câmpul muncii din cauza gravidității, a mamelor cu copii mici, a mamelor singure etc.

Petițiile parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului confirma o dată în plus starea de lucruri în domeniu.

Iau amploare cazurile de concediere “benevolă” a femeilor în vârstă. Mecanismul este simplu. Pentru a nu intra în conflict cu legea, patronii le obligă pe aceste angajate să scrie cerere de eliberare din lucru din propria inițiativă. Se găsesc diverse metode pentru “a le convinge” să-și dea demisia. Exemplul cetățenei M.T., salariată a unui mare magazin din mun. Chișinău, este concludent în acest sens. Administrația acestei unități i-a propus să se concedieze benevol pe motivul că dânsa urma încurând să se pensioneze. Femeia a fost nevoită să ceară intervenția avocaților parlamentari și să soluționeze problema.

Cazuri de încălcare a drepturilor femeii au loc nu numai în unitățile economice. Cetățeană L. din raionul Orhei, mamă a 3 copii, de patru ori a fost concediată ilegal din funcția de economistă a unei primării și tot de atâtea ori a fost restabilită în post prin decizie judecătorească. Administrația însă refuză să execute hotărârea instanței de judecată, să achite despăgubirile materiale impuse.

Lasă de dorit participarea mai activă a femeii la treburile politice, promovarea ei la funcții publice. Adeseori, manifestarea deplină a abilităților femeilor este limitată din cauza predispozițiilor sociale tradiționale cu referire la statutul acestora, din lipsa încrederii în propriile puteri, de povara obligațiilor familiale.

Răspândite rămân a fi cazurile de violență față de femei. Practic femeile suferă de toate tipurile de violență: hărțuire sexuală, mutilare verbală, violență economică, psihologică, fizică etc. În prim-plan se situează violența domestică care încorporează toate celelalte discriminări față de femei.

O problemă acută este și cea a traficului cu ființe umane, în acest proces fiind atrase și exploatate în special femeile.

Aceste și alte probleme determină marea majoritate a femeilor să considere, inclusiv în cadrul diverselor sondaje sociologice, că ele nu au statutul pe care ar trebui să-l aibă în societate, în viața de toate zilele.

Statul întreprinde anumite măsuri pentru soluționarea problemelor în cauză. Am putea menționa aici adoptarea de către Guvern a Planului Național “Promovarea egalității genurilor umane în societate pentru perioada 2003 – 2005”. Una din sarcinile de bază ale acestui document este de a asigura sporirea nivelului de ocupare a populației și promovarea concepției șanselor egale pe piața muncii, eliminarea discriminării genurilor umane pe piața forței de muncă. Întru executarea Planului de măsuri privind revizuirea și modificarea legislației în vigoare pentru armonizarea ei cu prevederile Cartei Sociale Europene Revizuite, a fost aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr.253 din 19.06.03 "Concepția privind orientarea, pregătirea și instruirea profesională a resurselor umane", care reflectă necesitatea perfecționării legislației în scopul asigurării

egalității de șanse pentru femei și bărbați ce ține de instruirea și pregătirea profesională la toate nivelurile, pe tot parcursul vieții active, conform capacităților și aptitudinilor, creării posibilităților egale în societate și în economie, precum și schimbării în bine a atitudinii tradiționale față de rolul femeilor și bărbaților în familie și în viața profesională.

Spre regret, în urma implementării reformei administrativ-teritoriale au fost reduse din cadrul autorităților publice locale unitățile în problemele șanselor egale (focarele gender), activitatea cărora era orientată spre soluționarea chestiunilor în domeniu.

În opinia noastră, realizarea măsurilor menite să amelioreze situația existentă ar putea fi inițiată prin completarea Constituției în scopul garantării egalității genurilor, stipulându-se expres că bărbatul și femeia au aceleași drepturi, asigurate în mod egal de către stat, care nu admite orice diferențiere, excludere sau restricție bazată pe sex ce au efect sau scop care să compromită ori să anihileze recunoașterea beneficiului și executarea de către femei, indiferent de starea lor parentală pe baza egalității dintre bărbat și femeie, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social, cultural și civil sau în orice alt domeniu.

Oportunitatea unor asemenea amendamente constituționale este dictată de necesitatea ajustării cadrului juridic constituțional la prevederile instrumentelor internaționale, ținând cont și de recomandările Comitetului pentru eliminarea discriminării față de femei de pe lângă ONU, adoptate pe marginea Raportului inițial al Republicii Moldova privind implementarea la nivel național a cerințelor Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei.

Este salutar faptul că deja s-a elaborat un proiect de lege în materie. Adoptarea acestei legi ar fi un alt pas important care ar contribui la ameliorarea situației din perspectiva gender, inclusiv ar stabili un cadru instituțional adecvat valențelor democratice internaționale și ar facilita aplicarea normelor general recunoscute, cât și naționale de către autoritățile publice și instanțele de judecată, ținând cont în primul rând de respectarea egalității genurilor, ar institui o bază juridică pentru aplicarea unor măsuri de discriminare pozitivă, ar prevedea unele pârghii de influență a situațiilor de tratare discriminatorie bazată pe gen.

X X X

“(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiție”. (art.20, Constituția Republicii Moldova)

Dreptul fundamental de acces liber la justiție poate fi exercitat de către cetățean în condițiile creării unui sistem judecătoresc adecvat și implementării

unor mecanisme eficiente întru examinarea cazurilor presupuse de încălcare a unui drept.

Prin realizarea Concepției reformei judiciare și de drept a fost adoptat un set de legi care au pus temelia proceselor de reformare a sistemului judecătoresc.

Totodată, s-a purces la reformarea procedurii judiciare (adoptarea Codurilor de procedură penală și civilă, a Codurilor civil și penal), consolidarea sistemului judecătoresc pe verticală (trei trepte în justiție), reformarea sistemului de executare a deciziilor judecătorești (instituirea Departamentului executare a deciziilor judiciare) etc.

Spre regret, problema realizării dreptului de acces liber la justiție rămâne a fi acută. Ca și în anii precedenți, sunt identificate, cu mici excepții, aceleași impedimente de exercitare a acestui drept:

- tergiversarea examinării cauzelor penale și civile;
- lipsa mijloacelor bănești în cazul litigiilor patrimoniale pentru inițierea procesului civil sau imposibilitatea suportării cheltuielilor de judecată pentru înaintarea cererilor de apel;
- lipsirea de apărare efectivă a inculpaților, a deținuților sau a reținuților din partea avocaților din oficiu;
- neexecutarea hotărârilor judecătorești pe cauze civile;

Din numărul total de petiții parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului, în circa 24 la sută este abordată problema accesului liber la justiție. O bună parte din ele țin de tergiversarea examinării cazurilor în instanțele de judecată. Am putea evidenția două aspecte ale acestei stări de lucruri: tergiversarea directă și cea voalată. Prima este admisă, de regulă, datorită neîndeplinirii conștiente a obligațiilor de către unii judecători. Cea de a doua este “justificată” prin expertize îndelungate, neprezentarea la proces a părților, avocaților, experților în materie și altor motive formal legale. Cu toate că judecătorul dispune de pârghii de influență pentru examinarea cauzelor în termen rezonabil.

Fenomenul voalat de tergiversare poate fi redat elocvent prin exemplul cetățeanului P.B. din Stăuceni. Dumnealui de patru ani nu poate obține recompensa pentru pierderea capacității de muncă de la Colegiul de vinificație din localitate, care , după zece ani, a hotărât să contesteze actul cu privire la accidentul de muncă. Cauza este examinată și reexaminată din motivul casării de către instanța ierarhic superioară a hotărârilor adoptate în instanța de fond. Unsprezece luni s-a aflat fără examinare în judecătoria raionului Leova dosarul cet. C.O. Abia după intervenția Centrului pentru Drepturile Omului instanța a pronunțat sentința, aplicând amnistia în baza art.119 aliniat 2 Cod penal. Apare fireasca întrebare: oare era nevoie de atâta timp pentru a constata necesitatea aplicării articolului de amnistiere.

De la an la an crește numărul hotărârilor judiciare neexecutate, atingând anul trecut cifra de circa 65,8 mii. Era de așteptat că după instituirea Departamentului executare a deciziilor judiciare situația urma să se amelioreze. Nu este așa. La 1 noiembrie 2003 la Ministerul Finanțelor se aflau la control

titluri executorii în valoare de 4.241.460 lei datorii față de cetățeni din partea autorităților și instituțiilor publice.

Pentru repunerea în drepturile lor legitime în domeniul de referință, la ajutorul avocaților parlamentari au apelat peste 800 de persoane. Au fost interpelați agenți economici, instituții de stat, autorități ale administrației publice, inclusiv Departamentul executare a deciziilor judiciare, Ministerul Justiției, chiar și Procurorul General pentru a iniția urmărirea penală împotriva executorilor care nu-și onorează obligațiile de serviciu.

Astfel, la inițiativa avocatului parlamentar, procuratura raionului Orhei a pornit urmărirea penală în privința a doi executori judecătorești, responsabili de îndeplinirea deciziei instanței de judecată tocmai din 14 aprilie 1999 pe cazul Eugeniei I.

De vreo trei ani refuza să se conformeze hotărârii judecătorești administrația SRL "Florești-Gaz" privind restabilirea în funcție a cet. N.A. Această încălcare gravă a fost posibilă numai "grație" consimțământului tacit al executorilor judiciari. La propunerea avocatului parlamentar, a intervenit organul procuraturii și solicitantul a fost restabilit în funcție.

Pot fi aduse mai multe asemenea exemple. În parte, tergiversările se admit din cauza că unii executori judiciari nu-și exercită conștiincios atribuțiile, iar Departamentul respectiv n-a reușit încă să organizeze, coordoneze și să controleze eficient activitatea subdiviziunilor sale teritoriale. În parte, aceasta se întâmplă și datorită faptului că sarcina medie lunară a unui executor judecătorec a crescut în anul 2003 cu circa 34 la sută.

O atenție sporită a fost acordată în special executării documentelor executorii de încasare în beneficiul statului. E de menționat faptul că din numărul total de decizii parvenite spre executare, doar 32 procente revin deciziilor instanțelor de judecată, celelalte 68 fiind emise de alte organe cu drept de decizie (care, evident, se referă la încasări în buget). În același timp, 88 la sută din documentele aflate în procedură executorie constituie documentele de încasare în beneficiul statului. Prin urmare, concentrarea eforturilor asupra executării încasărilor în buget, în detrimentul deciziilor în favoarea reclamanților persoane fizice, condiționează o creștere a numărului de petiții (3294 în anul 2003 sau cu 1050 mai mult decât în anul precedent).

Este oportună înviorarea activității poliției specializate care să faciliteze îndeplinirea funcțiilor de către executorii judiciari, elaborarea Codului deontologic al executorului judecătorec.

În petițiile parvenite la Centru a fost invocată limitarea exercitării dreptului de acces la justiție și din lipsa de mijloace financiare a cetățenilor. Ce e drept, Legislatorul a stipulat posibilitatea scutirilor de plata taxei de stat la înaintarea cererilor de chemare în judecată (suplimentar celor stabilite în art.85 alin.1 Cod de procedură civilă (CPC), pentru a facilita accesul la justiție și a persoanelor socialmente-vulnerabile. Astfel, conform art.85 alin.4 CPC, persoana fizică în funcție de situația materială, poate fi scutită de judecător (de

instanța judecătorească) de plata taxei de stat sau de plata unei părți a ei. Însă norma menționată nu stabilește criteriile de eligibilitate în acordarea unor atare scutiri, acestea fiind lăsate la discreția judecătorului, fapt ce nu exclude subiectivismul.

De cele mai multe ori prevederile respective nici nu sunt aplicate de către judecător, iar o mare parte dintre potențialii beneficiari nici nu bănuiesc de existența lor. De menționat că Parlamentul a operat modificările respective în art. 437 alin.2 CPC R.M. prin Legea nr- 544-XV din 19.12.2003.

Starea de lucruri existentă actual, se explică după părerea CpDOM și prin faptul că o bună parte din populație nu cunoaște acest drept. Concluzia derivă din petițiile parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului. De aceea, instituția avocaților parlamentari și-a propus în continuare o serie de activități de instruire juridică a cetățenilor. Cu atât mai mult, cu cât aceasta reiese din Legea cu privire la avocații parlamentari.

X X X

“(1) Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.

(2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative” (art.23, Constituția Republicii Moldova).

Este indiscutabil faptul că o societate democratică trebuie să-și asigure un sistem de garanții capabil să protejeze și să promoveze drepturile omului, libertățile fundamentale.

Una din atare garanții poate fi realizată și prin asigurarea unui nivel înalt de informare a societății civile asupra drepturilor și îndatoririlor sale, aceasta constituind și un factor ce dictează conduita oricărui individ într-un stat democratic. În temeiul Constituției, statului îi revine rolul hotărâtor în activitatea de instruire juridică a populației, fiind obligat să publice și să facă accesibile toate legile și actele normative, inclusiv cele internaționale la care a aderat.

Evident, nu se poate respecta ceea ce nu se cunoaște. De aceea, statul asigură publicarea actelor juridice naționale în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Spre regret, din cauza sărăciei, această ediție nu este accesibilă pentru o mare parte dintre cetățeni. Chiar și mulți juriști nu-și pot permite procurarea individuală a Monitorului Oficial.

E regretabil faptul că nici textul Constituției cu modificările și completările din 2002 n-a văzut lumina tiparului într-o ediție aparte, cu un tiraj suficient care să satisfacă necesitățile.

Familiarizarea populației cu legislația națională și internațională se face și prin intermediul presei scrise, a posturilor de radio și TV. Unele ministere și departamente, instituții de stat și organizații nonguvernamentale publică diverse broșuri, pliante, îndrumare, ghiduri cu conținut juridic, organizează diverse seminare, mese rotunde, conferințe în cadrul cărora sunt instruite diferite

categorii de cetățeni. Aceasta însă nu este destul. În mare parte, populația nu-și cunoaște drepturile și îndatoririle. De aici, și cultura juridică joasă, nihilismul juridic.

Din păcate, nu cunosc drepturile și îndatoririle constituționale la nivelul cuvenit și funcționari publici. Analiza petițiilor parvenite în instituția avocaților parlamentari demonstrează că și din această cauză cetățenilor le sunt lezate drepturile și libertățile. Instruirea consecventă și continuă a acestora ar conduce în ultimă instanță la micșorarea numărului de petiții parvenite în diverse instanțe.

În procesul de propagare a cunoștințelor juridice în mijlocul populației ar trebui să se implice mai activ autoritățile administrației publice locale prin amenajarea unor locuri speciale sau a unor standuri cu literatură juridică în locurile accesibile.

În anul 2003 Parlamentul a aprobat Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului, menirea căruia este inclusiv de a familiariza cetățenii cu drepturile și îndatoririle sale, de a ridica cultura juridică a populației, de a face cât mai accesibilă legislația națională și internațională. Suntem de părerea că implementarea lui va contribui în mare măsură la soluționarea problemei.

X X X

“(1) Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

(2) Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante” (art.24, Constituția republicii Moldova).

Aderând la Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Republica Moldova și-a asumat obligația de a întreprinde măsuri legislative, administrative, judiciare și de altă natură pentru a împiedica comiterea actelor de tortură, a exercita supravegherea sistematică asupra prevederilor ce țin de paza și tratamentul persoanelor supuse oricărei forme de arest, deținere sau închisoare pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa.

Astăzi statul nostru are o legislație destul de progresistă în acest domeniu, ea fiind armonizată în mare parte standardelor internaționale. În cadrul reformei judiciare și de drept au fost adoptate un șir de legi, cum ar fi Codul penal, Codul de procedură penală, Codul de executare a sancțiunilor de drept penal, Legea cu privire la arestarea preventivă și altele ce au scopul de a preveni și a pedepsi infracțiunile contra vieții, a integrității fizice și psihice, de a contracara cazurile de pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Totuși, mai sunt încă multe de făcut în această privință. În particular, avocații parlamentari consideră că este necesar completarea Codului penal cu un articol aparte “Tortura”, care să corespundă prevederilor art.1 al Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau

degradante. Articolul ar trebui să includă răspundere penală pentru “...organizarea sau instigarea la acțiuni de tortură de către un agent al autorității publice sau oricare altă persoană ce acționează cu titlu oficial”, iar în calitate de semne calificative să se stipuleze tortura: săvârșită repetat; soldată cu daune în proporții mari; soldată cu decesul victimei sau a persoanei terțe; soldată cu alte urmări. În opinia noastră, aceasta prevedere ar fi și un pas îndreptat spre combaterea torturii psihologice, căreia nu i se acordă atenția cuvenită.

Bineînțeles că doar înăsprirea legii penale nu va exclude cazurile de tortură. Este nevoie de a întreprinde și alte măsuri de ordin legislativ, administrativ, economic, care, aplicate complex, pot conduce la ameliorarea situației.

Investigând petițiile parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului, putem conchide că tortura capătă amploare în special în cadrul desfășurării acțiunilor de urmărire penală. Pentru preîntâmpinarea cazurilor de tratament inuman a persoanelor deținute aflate în urmărire penală, considerăm necesar să fie luate unele măsuri cât mai concrete. Este vorba în primul rând de a purcede la lichidarea Izolatoarelor de detenție provizorie (excluzând această noțiune și din legislație) și instituirea doar a Izolatoarelor de anchetă în cadrul Ministerului Justiției. Or, considerăm inadmisibilă situația existentă când persoana reținută sau arestată se află la discreția organului de urmărire penală, chiar fie și pentru un timp scurt. Mai ales, din considerentul că în conștiința multora domină părerea precum că depozițiile persoanei puse sub urmărire penală au o mai mare însemnătate decât celelalte probe (prima printre egale).

Aceasta s-a înrădăcinat nu numai în practica de colectare a probelor. Chiar și articolul 93 Cod de procedură penală (Probele) începe enumerarea probelor anume cu depozițiile participanților la proces, dar nu, de exemplu, cu corpurile delictive sau a rapoartelor de expertiză, constatările tehnico-științifice etc.

Necesitatea transferării izolatoarelor de la Ministerul Afacerilor Interne în gestiunea Ministerului Justiției nu înseamnă o neîncredere în activitatea primului. Or, principiul asigurării examinării obiective a cauzei, precum și logica elementară presupune aflarea persoanelor în detenție în gestiunea organului care nu este abilitat cu dreptul de a aduna probe pe dosar. Faptul ar contribui la sporirea siguranței persoanelor arestate sau reținute și va asigura mai efectiv dreptul lor la apărare, inclusiv și prin faptul că admiterea avocatului la clientul său nu va depinde de voința părții acuzatoare. În contextul dat, ar fi binevenită și modificarea p.57 din Programul de stat de combatere a criminalității și corupției pentru anii 2003 – 2005. Ideile și-au găsit reflectare și în Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004 – 2008, aprobat prin hotărâre de Parlament.

Suntem de părerea că unele norme legislative nu stimulează tratarea arestaților la nivelul cerințelor internaționale, conțin stipulări contradictorii sau inechitabile. Astfel, conform art.11 alin.3 din Legea cu privire la arestarea preventivă (în continuare Legea nr.1226), deținerea persoanelor în locurile de

arest preventiv se efectuează în baza principiului respectării Constituției, cerințelor Declarației Universale a Drepturilor Omului (DUDO), altor instrumente și standarde internaționale privind tratamentul deținuților și nu poate fi tratată ca acțiuni intenționate care cauzează suferințe fizice sau morale ori jignesc demnitatea umană.

În contextul celor invocate, se impun unele modificări a acestei legi care poate fi un următor pas orientat spre asigurarea condițiilor de tratare a deținuților aflați în urmărire penală în spiritul prevederilor Constituției, instrumentelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

De fapt, un atare pas a și fost făcut. În baza petițiilor parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului din partea unor persoane aflate în arest preventiv, Parlamentului i s-a înaintat propunerea de a exclude art.33 din Legea nr.1226, care stabilea alimentarea silită a persoanelor private de libertate.

Parlamentul a căzut de acord cu propunerea avocatului parlamentar și a operat modificările de rigoare (Legea nr.390-XV din 09.10.2003).

Un alt fenomen negativ pentru integritatea fizică și psihică a membrilor societății este traficul de ființe umane. De fapt, acesta este strâns legat de migrațiunea ilegală de muncă.

Actualmente nu pot fi asigurate tuturor locuri de muncă cu o remunerare acceptabilă, aceasta cauzând migrarea cetățenilor. Întru ameliorarea situației statul întreprinde anumite acțiuni, cum ar fi instituirea unor proceduri transparente de angajare la muncă peste hotare și asigurarea unui statut oficial acestor persoane, etc.

Combaterea traficului de ființe umane a cunoscut în anul 2003 o înviorare semnificativă. Și-a intensificat activitatea Comitetul național pentru combaterea traficului de ființei umane, în seama căruia stă sarcina de a mobiliza toate resursele pentru ameliorarea situației, având suportul instituțiilor abilitate statale, ale administrației publice locale, organizațiilor neguvernamentale internaționale și naționale care activează în domeniu.

Pașii întreprinși de țara noastră în combaterea traficului de ființe umane sunt apreciați înalt de un șir de state străine și organizații internaționale, care la rândul său nici ele nu recurg doar la rolul de observator pasiv, ci se implică valoros în soluționarea problemelor. În calitate de exemplu poate fi menționată activitatea fructuoasă în acest domeniu a Misiunii OSCE în Moldova, Ambasadei SUA în Moldova, Organizației Internaționale pentru Migrație, UNICEF, Alianța Război Împotriva Traficului și Speranța Internațională Împărtășită, etc. În afară de activitatea lor de zi cu zi, instituțiile menționate au acordat în noiembrie 2003 un suport substanțial în organizarea la nivel înalt a Conferinței internaționale "Următorii pași spre Strategii Inovatoare în Combaterea Traficului de Persoane în Scop de Exploatare Sexuală în Moldova". În cadrul Conferinței s-au dat aprecieri înalte activității Comitetului Național și s-au propus următorii pași îndreptați spre dezrădăcinarea traficării cetățenilor noștri, printre care necesitatea ratificării unor acte internaționale în domeniu,

inclusiv Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale și Protocolul adițional privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, Protocolul Opțional la Convenția cu privire la drepturile copilului privind vânzarea copiilor, prostituția și pornografia cu copii.

Este însă cunoscut faptul că pentru unii factori de decizie, în special din teritoriu, soluția optimă în combaterea traficului de ființe umane se reduce doar la aplicarea unor măsuri restrictive față de persoanele care pleacă la lucru peste hotare. Considerăm necesar activizarea în continuare a lucrului de instruire și nu de constrângere.

x x x

“(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile” (art.25, Constituția Republicii Moldova).

Întru asigurarea libertății individuale și a siguranței persoanei, legislația internă în vigoare stabilește câteva principii de bază. Principiul legalității și pedepselor conform căruia răspunderii penale și pedepsei este supusă numai persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii. Principiul neretroactivității legii penale, conform căruia nimeni nu poate fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care la momentul comiterii infracțiunii nu constituiau un act delictuos. Principiul prezumției nevinovăției, conform căruia orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

La Centrul pentru Drepturile Omului continuă să parvină petiții în care sunt invocate fapte de încălcare a prevederilor articolului 25 din Constituție. Cea mai mare parte din aceste plângeri se referă la condițiile de trai din instituțiile de detenție. Îngrijorări serioase în acest sens exprimă de mai multă vreme și organismele internaționale, calificând situația ca fiind inadecvată standardelor general recunoscute. Cauza principală este lipsa mijloacelor financiare. Astfel, se admite suprapopularea izolatoarelor de detenție provizorie, multe din ele fiind amplasate în subsolurile clădirilor Comisariatelor de Poliție. Aici lipsește mobilierul necesar, nu există condiții sanitaro-igienice, hrana este proastă, se resimte o lipsă acută de medicamente.

Conform informației Departamentului Instituției Penitenciare, ultimii ani sistemul penitenciar este finanțat doar în proporție de 30-40 la sută din necesități. În anul 2003 pentru alimentarea deținuților au fost alocate numai câte 2,4 lei la o persoană pe zi (în 2000 – 2,62 lei, în 2001 – 2,29 lei, în 2002 – 2,73 lei). Aceasta în pofida prevederilor Hotărârii Guvernului nr.246 din 13 mai 1993 care stabilește o normă minimală de întreținere zilnică în mărime de 6,74 lei.

Un exemplu. La Centrul pentru Drepturile Omului s-a adresat cet. P.A. care era deținut în Izolatorul de detenție provizorie din Cantemir. El scria că

este grav bolnav de tuberculoză și are nevoie de hrană calitativă și calorică. Însă practic alimente nu i se dau, dar nici nu i se permite să primească colete. În urma controlului, afirmațiile petiționarului s-au adeverit. Contractele de asigurare cu hrană încheiate cu unitățile de alimentație publică au fost reziliate de câteva ori. Ultima dată, din lipsa de mijloace financiare. Din această cauză deținuții nu erau asigurați cu hrană în volumul suficient.

Aproximativ, aceeași e situația și la celelalte capitole. Centrul pentru Drepturile Omului a propus să fie revăzut Bugetul de stat pe anul 2004 în măsură să asigure necesitățile penitenciarelor conform standardelor minimale general recunoscute în instrumentele internaționale. Ministerul Finanțelor ne-a informat că se va reveni la problema abordată pe parcursul anului, reieșind din nivelul încasării veniturilor.

Să sperăm că prin implementarea Concepției reformării sistemului penitenciar și a Planului de măsuri pe anii 2004-2013 privind realizarea acestei Concepții situația va fi ameliorată.

Un alt exemplu din poșta avocaților parlamentari. În petiția sa cet. C. solicita ajutorul, deoarece, în opinia sa, a fost reținut ilegal de către colaboratorii Comisariatului de poliție, sectorul Botanica, și era pus sub învinuire și deținut ilegal un an de zile în izolator pentru un presupus omor. În urma investigațiilor s-a constatat că în toată această perioadă “asasinatul” era viu și nevătămat. Cauza penală a fost clasată.

Conform datelor Curții Supreme de Justiție, în anii 1998 – 2003 instanțele de judecată au pronunțat sentințe de achitare a 2700 de cetățeni.

Art.186 CPP prevede termenul limită de deținere a inculpatului în arest preventiv (până la 1 an) doar în faza urmăririi penale. Însă, după trimiterea cauzei spre examinare în judecată nu este prevăzut un termen concret. Ca urmare, inculpatul se află în condiții de deținere degradante pe toată perioada de examinare a cauzei în proces judiciar. Așa-numiții “termeni rezonabili” de examinare a cauzelor durează uneori foarte mult timp. Conform unor date statistice, în anul 2002 circa 22% din cauze (din 9000 de încarcerați) au fost examinate de la 6 până la 1 an, iar 18% - mai mult de un an. Aici mai rămâne să adăugăm și timpul urmăririi penale. De altfel, art.25 din Constituție stabilește termenul limită de arest de 12 luni, fără a specifica referința lui doar la faza de urmărire penală.

Este regretabil că nu s-a conștientizat încă pe deplin faptul că persoana aflată în detenție rămâne a fi un membru al comunității. Nu putem fi indiferenți cine, după ispășirea pedepsei, va reveni în societate.

X X X

“(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) Fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale” (art.26, Constituția Republicii Moldova).

Potrivit Constituției și Codului de procedură penală, orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale. Persoana care efectuează cercetarea penală, anchetatorul, procurorul și instanța de judecată au obligația să-i aducă la cunoștință bănuitului, învinuitului sau inculpatului fapta de care este bănuit sau învinuit, încadrarea juridică a acesteia și să-i asigure posibilitatea de a se putea apăra cu mijloacele și metodele stabilite de lege, precum și de a-și proteja drepturile lor personale și patrimoniale. Aceste prevederi corespund în mare parte cerințelor actelor juridice internaționale la care statul nostru este parte.

Dar aceste stipulări nu întotdeauna sunt respectate. În petițiile parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului cel mai des sunt invocate două pricini care îngreșesc exercitarea din plin a dreptului la apărare: bănuiții sunt declarați și tratați ca niște infractori, inclusiv prin intermediul mass media, înainte ca instanța de judecată să se pronunțe asupra vinovăției lor; neadmiterea avocatului la cercetările efectuate și refuzul întrevederilor cu inculpații.

Concludent în acest sens este cazul fraților G. Aceștia, fiind bănuiți de comiterea unor crime pe teritoriul Republicii Moldova și dați în urmărire penală, au fost reținuți de către milițienii din regiunea Odesa. În timpul reținerii unul din frați a fost rănit la picior cu pistolul din dotare. În scrisoarea adresată Centrului pentru Drepturile Omului frații susțin că după extrădare ei nu numai că sunt maltratați, dar nici nu li se acordă ajutorul medical necesar, iar avocatului nu i se permite întrevederea cu ei. Avocatul parlamentar a depus mai multe eforturi ca să implice organele abilitate pentru asigurarea unor drepturi elementare ale solicitanților. Între timp, unul dintre frați s-a sinucis.

Conform Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, Convenției Europene a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, fiecare om are dreptul de a i se recunoaște personalitatea juridică și să fie ascultat în mod echitabil și public de un tribunal independent și imparțial, toți sunt egali în fața legii și se bucură de o protecție egală a legii, condiții care pot fi asigurate prin existența unei ordini care să permită ca drepturile și libertățile declarate să-și poată găsi o realizare deplină.

Călăuzindu-se de prevederile constituționale, conform cărora fiecare om are dreptul să reacționeze independent la încălcarea drepturilor și libertăților sale și că în tot cursul procesului părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, adică se admite o situație de alternativă, atribuind la discreția părții să decidă necesitatea de a fi reprezentată în proces sau să-și apere independent presupusul drept al său material lezat, avocatul parlamentar a solicitat verificarea constituționalității articolelor 416 alin.3 și 444 alin.3 Cod procedură civilă, potrivit cărora în instanța de recurs părțile participă, în mod obligatoriu, prin intermediul avocatului sau al unui alt reprezentant licențiat în drept,

considerându-le ca o limitare a dreptului de acces liber la justiție și o abatere de la principiul independenței în alegerea metodei de apărare, garantată de Constituție.

Curtea Constituțională a declarat neconstituționale prevederile normelor invocate din Codul de procedură civilă.

CAPITOLUL II

DREPTURILE SOCIALE ȘI ECONOMICE

“(1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte” (art.35, Constituția Republicii Moldova).

Conform informației Departamentului Statistică și Sociologie al Republicii Moldova, în republică au fost înregistrat un număr mare de mii copii în vârstă de 7-16 ani, care se află în afara sistemului de învățământ obligatoriu, din care 0,6 mii nu frecventează instituțiile de învățământ din cauza bolilor și deficiențelor în dezvoltarea intelectuală conform concluziei medico-pedagogice.

Numărul copiilor din această categorie de vârstă care nu învață în școli, dar ar putea fi cuprinși de învățământul general obligatoriu, a constituit 1,9 mii persoane, dintre care 79 la sută sunt din mediul rural.

Principala cauză a nefrecventării școlii constă în starea materială precară a familiilor.

E necesar de menționat faptul că actualmente 2,5 mii de elevi au absolvit clasa a IX-a și nu-și prelungesc studiile în continuare.

Acută este și insuficiența de manuale, la unele discipline ele fiind lipsă totalmente. Astfel, mai mulți profesori au solicitat intervenția avocaților parlamentari pentru a soluționa problema manualelor de educație civică. La predarea obiectului în cauză sunt utilizate doar Curriculumul de educație civică și Ghidul profesorului la educația civică pentru clasele V-IX. Ministerul Educației a informat Centrul pentru Drepturile Omului că problema nu poate fi soluționată din lipsa de mijloace financiare.

În general, problema manualelor este acută. Acestea sunt închiriate de către elevi, plata fiind între 60 de lei pentru clasele primare și 140 de lei pentru clasele liceale. La unele discipline un manual revine la 2-3 copii. Din lipsa mijloacelor financiare, nu toți părinții sunt în stare să achite plata pentru închirierea manualelor.

Conform legislației naționale și internaționale, fiecare copil are dreptul la educație și instruire prin sistemul de învățământ garantat de stat, gratuit, creându-se șanse egale. Numărul mic de locuri de studii finanțate de la bugetul de stat nu satisface necesitățile tinerilor doritori de a obține studii superioare sau medii de specialitate. Majoritatea studenților își fac studiile în bază de contract, el fiind foarte costisitor.

În ultimii ani se observă tendința măririi numărului de studenți bugetari în instituțiile de învățământ superior.

Se constată o agravare serioasă a situației în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, determinată de acțiunile și declarațiile administrației de la

Tiraspol în legătură cu școlile care studiază conform programelor și manualelor aprobate de Ministerul Educației al Republicii Moldova (școlile medii nr.20 din Tiraspol, nr.19 din or. Bender, nr.12 din or. Râbnița, nr.1 din or. Grigoriopol, școala moldovenească din Dubăsari, gimnaziile din satele Roghi și Corjova, școala internat pentru copii orfani or. Bender).

La solicitare, Ministerul Educației a informat CpDOM, că în scopul soluționării problemelor cu care se confruntă școlile moldovenești, pe parcursul anilor 2002-2003 au avut loc 15 întrevederi la nivelul experților în problemele învățământului din partea Republicii Moldova și a Transnistriei cu participarea Misiunii OSCE în Moldova. În pofida faptului că partea transnistreană s-a angajat, în conformitate cu protocoalele semnate, să creeze condițiile necesare pentru funcționarea în condiții normale a școlilor menționate, ele nu au fost create. Mai mult decât atât, se întreprind noi pași și acțiuni pentru lichidarea lor.

Prin aceasta se încalcă în mod flagrant dreptul copiilor la învățătură, dreptul părinților de a alege limba de instruire a copiilor lor, precum și dreptul copiilor de a învăța în limba maternă, ceea ce este prevăzut de o serie întreagă de acte internaționale cum ar fi Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, Convenția Europeană Pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și protocoalele adiționale din 4 noiembrie 1950, Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale, culturale din 16 decembrie 1966, Convenția Internațională cu privire la drepturile copilului din 1989.

CpDOM condamnă cu hotărâre acțiunile ilegale ale autorităților de la Tiraspol, care încalcă în mod flagrant drepturile părinților și ale copiilor de a alege limba de instruire și de a studia în limba maternă.

X X X

“(1) Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția muncii” (art.43, Constituția Republicii Moldova).

În perioada anului de referință, la CpDOM s-au adresat 202 persoane invocând următoarele probleme:

- Lipsa locurilor de muncă și reducerea celor existente;
- Cuantumul mic al salariului;
- Neachitarea salariilor la timp;
- Neachitarea datoriilor salariale, în unele cazuri ignorându-se și hotărârile judecătorești;
- Eliberări din serviciu din inițiativa administrației, presupus neîntemeiate și ilegale;
- Condiții neadecvate de muncă, în special în sectorul privat;
- Fenomenul discriminării ascunse în angajarea în câmpul muncii bazate pe vârstă, sex, origine socială, etc.

Avocatul parlamentar se implică în limita atribuțiilor în soluționarea doar a unor probleme de repunere în dreptul la muncă presupus lezat, deoarece în cele mai dese cazuri se invocă circumstanțe care cer implicarea organelor statale împuternicite cu supravegherea și controlul respectării legislației în domeniu.

O problemă stringentă care necesită întreprinderea neîntârziată a unor acțiuni efective este problema șomajului.

În 2003, populația economic activă a Republicii Moldova a constituit 1528 mii de persoane, fiind în descreștere cu 8,1% față de anul precedent. Rata ocupației la bărbați este mai înaltă decât la femei. Potrivit Biroului Internațional al muncii numărul total al șomerilor depășește 100 mii persoane.

Conform datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă la 1 ianuarie 2004 în căutarea unui loc de muncă se aflau circa 20 mii de șomeri înregistrați, fiecare al cincilea fiind disponibilizat de la unitățile economice. Șomajul a afectat în primul rând bărbații – 61,2% din numărul total al șomerilor, 48% constituind femeile.

Spre regret, lipsa unor locuri de muncă acceptabile condiționează exodul forței de muncă peste hotarele țării. Or, situația la moment cere de a găsi variante de alternativă. Sunt binevenite în acest sens acțiunile întreprinse de către Guvernul Republicii Moldova de angajare temporară a cetățenilor noștri care doresc să lucreze peste hotare. Ca exemplu elocvent servește acordul bilateral dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Italia. Instituirea unor asemenea proceduri transparente și asigurarea unui statut oficial persoanelor beneficiare au drept scop excluderea laturii criminale în această activitate și reducerea ratei șomajului.

În afară de aceasta, se constată unele măsuri pozitive, deși încă modeste, în scopul evitării fluctuației de cadre. Conform datelor Departamentului Statistică și Sociologie (DSS), în Republica Moldova în anul 2003 a crescut cu 30% salariul mediu lunar. În același timp, salariile achitate angajaților din domeniul culturii, sănătății și asistenței sociale, învățământului și agriculturii rămân a fi destul de modeste, fiind pe ultimele locuri.

Una dintre cele mai importante realizări în anul de referință este adoptarea noului Cod al Muncii care, cu anumite rezerve, corespunde exigențelor actuale și prevederilor instrumentelor internaționale.

X X X

“(1) Dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire” (art.46, Constituția Republicii Moldova).

În pofida garantării constituționale, elaborării unor mecanisme juridice de reglementare, cazurile de lezare a dreptului la proprietate privată și protecția acesteia continuă să fie destul de frecvente. Situația este confirmată și de către

numărul mare de petiții parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului în anul 2003 (15 la sută din total). De regulă, în fiecare an sunt abordate unele și aceleași aspecte ale problemei, de unele și aceleași categorii de cetățeni:

- proprietarii cotelor de pământ privitor la restituirea cotelor valorice, a altor bunuri din fostele gospodării agricole colective;
- persoanele deportate și reabilite, precum și membrii familiilor lor în vederea înapoierii averii confiscate și naționalizate;
- pătimiții în urma confiscării și sechestrării nelegitime a averii;
- depunătorii de bani în Banca de Economii a Moldovei, cât și în unele bănci comerciale;
- persoanele induse în eroare de diverse persoane și firme întru a fi plasate în câmpul muncii peste hotare;
- cetățenii deținători ai obligațiilor împrumutului intern de stat cu câștiguri;
- alte categorii.

Iată câteva exemple din poșta avocaților parlamentari.

Mai mulți cetățeni consideră că prin refuzul de a li se restitui averea anterior confiscată sau naționalizată le este încălcat dreptul constituțional la proprietatea privată. Conform legislației în vigoare, persoanele supuse represiunilor politice și ulterior reabilite li se restituie, la cererea lor, averea confiscată, naționalizată sau luată ilegal în alt mod. În cazurile în care averea nu poate fi restituită, se recuperează valoarea ei, luându-se ca bază prețurile în vigoare la data satisfacerii cererii. Dacă valoarea averii nu poate fi determinată, dauna se recuperează prin achitarea compensației. Guvernul a stabilit modalitatea de executare a dispozițiilor legislative, achitățile în toate cazurile menționate mai sus fiind puse în seama bugetului local, a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor cărora inițial li s-a transmis fără plată averea represatăilor.

Cadrul normativ respectiv însă nu reglementează situațiile în care subiecții obligați să restituie averea sunt în imposibilitatea de executare. Or, este necesară o astfel de stipulare în temeiul căreia să poată fi, după caz, utilizate în acest scop mijloacele bugetului de stat, deoarece confiscarea și naționalizarea patrimoniului a avut un caracter general statal.

Legislația și actele normative în materie urmează a fi aduse în concordanță cu prevederile constituționale, așa încât să se asigure dreptul la proprietatea privată a categoriilor de cetățeni nominalizați. Asemenea propuneri avocatul parlamentar a făcut Parlamentului și Guvernului.

Ministerul Finanțelor a comunicat Centrului că la moment datoriile statului către persoanele supuse represiunilor și ulterior reabilite constituie suma de 10.810,6 mii lei și că această sumă va fi prevăzută în bugetul de stat pe anul 2004. Spre regret, lucrul acesta nu s-a întâmplat. Deci, și în continuare compensările respective rămân a fi efectuate din contul bugetelor locale, a întreprinderilor cărora pe timpuri li s-a transmis averea pentru folosință.

Cetățeanul C.A. își revendică dreptul la proprietate din împrumutul intern de stat din anul 1992 (Hotărârea Guvernului nr.162 din 31 martie 1992). Condițiile acestui împrumut de stat, plasat prin obligații pe principii strict benevole în rândul populației, prevedeau efectuarea tragerilor la sorți, 40 în total. În realitate au fost doar 39.

Ministerul Finanțelor consideră că desfășurarea ultimului tiraj nu este convenabilă statului, deoarece pe parcursul anilor 1993-2003 deținătorilor acestor obligații le-au fost transferate venituri care de cinci ori depășesc valoarea nominală a împrumutului. Soluția ar fi nu în indexarea acestuia, ci în predarea obligațiilor statului din calculul 1 leu contra la 1000 ruble. Evident, posesorii de obligații sunt contra. Parlamentului i s-a propus să aloce în bugetul de stat pe anul 2004 suma necesară pentru rezolvarea problemei și repunerea în dreptul la proprietate a cetățenilor. Propunerea nu a fost susținută din lipsa mijloacelor bănești.

Pentru apărarea drepturilor deținătorilor de depuneri în Banca de Economii, a fost adoptată Legea privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii (nr.1530 din 12.12.2002) și hotărârea respectivă a Guvernului (nr.179 din 20.02.2003). Conform informației Ministerului de Finanțe, în anul 2003 au beneficiat de rambursarea acestor depuneri 66 mii de cetățeni. Pentru anul 2004 au fost alocate în buget 48 mil. lei pentru persoanele născute până în 1930. Suma totală însă constituie circa 1,7 miliarde lei.

În situație dificilă se află deținătorii de depuneri bănești în unele bănci comerciale care au dat faliment. Ei bat ani de zile pragurile diferitelor instanțe, inclusiv Centrul pentru Drepturile Omului, pentru a fi repuși în drepturi.

Mulți cetățeni sunt deposedați de patrimoniu de către diverse persoane fizice și juridice prin excrocherii, falsuri etc. În special, suferă doritorii de a pleca cu orice preț la muncă peste hotare. Astfel, sub pretextul angajării în lucru în afara republicii, directorul unei SRL a încasat de la un șir de persoane câte 600 dolari americani, apoi a dispărut, fiind actualmente căutat de poliție.

Insuficiența culturii juridice, lipsa de informație, credulitatea conduc în ultimă instanță la pierderea averii.

X X X

“(1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui”. (art.47, Constituția Republicii Moldova).

Garantarea și respectarea dreptului la asistență și protecție socială poate fi asigurată în cazul unei economii funcționale stabile și durabile.

Ultimii ani s-au întreprins anumiți pași pentru a asigura cetățenilor un trai cât de cât decent. Au fost sporite salariile unor categorii de persoane, pensiile,

indemnizațiile pentru invalizi și copii. Se adoptă programe și planuri de eradicare a sărăciei.

Cu toate acestea, în Republica Moldova nivelul de trai al populației încă nu cunoaște o ameliorare semnificativă. Majorările la salarii, burse și pensii nu acoperă efectele produse de creșterea prețurilor. Conform datelor statistice, în 2003 prețurile la produsele alimentare au sporit în medie cu 20 la sută, la cele industriale – cu 11,5, la servicii – cu 12,6 la sută.

Situația nefavorabilă este confirmată de numărul mare de petiții la acest capitol din poșta avocaților parlamentari (20 la sută din total). Ele abordează diferite probleme în domeniul politicii de protecție socială.

Bunăoară, a fost solicitată intervenția Centrului în soluționarea problemei privitor la acordarea inechitabilă a compensațiilor nominative soțiilor (soților) participanților la cel de-al doilea război mondial în cadrul armatei române, în urma decesului unuia dintre soți. Legea cu privire la protecția socială a unor categorii de populație stabilește beneficiarii de compensații nominative (art.3 alin.5) soțiile (soții), după caz, iar în alin.6) este omisă această stipulare. Avocații parlamentari au propus modificarea articolului respectiv, această inițiativă fiind susținută de Ministerul Muncii și Protecției Sociale.

Victimele represiunilor politice au invocat în plângerile lor faptul că de compensații nominative pot beneficia doar în cazurile când sunt încadrate în gradul III de invaliditate. În scopul restabilirii echității sociale, avocatul parlamentar a propus Parlamentului să modifice legea respectivă. Guvernului i-a fost dată indicația de a găsi mijloacele financiare necesare, așa încât, după completarea Legii cu privire la protecția socială a unor categorii de populație, de compensațiile nominative să poată beneficia toate victimele represiunilor politice, indiferent de statutul de invaliditate.

Introducerea noului sistem de asigurări sociale de stat prin contribuții sociale a modificat esențial modalitatea calculării pensiilor, ea bazându-se pe venitul asigurat al persoanei în raport cu stagiul de muncă. Mai multe persoane care au activat în instituțiile și organizațiile din stânga Nistrului consideră că au fost grav lezate în drepturi. Examinând aceste petiții s-a constatat o eroare juridică: la calcularea pensiilor persoanelor în cauză Casa Națională de Asigurări Sociale se baza pe prevederile Acordului interguvernamental între statele CSI, atribuindu-le acestora “statutul de cetățean străin”. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, executând porunca Guvernului, a propus includerea perioadei de muncă din stânga Nistrului al acestor persoane în stagiul de muncă, indiferent de contribuțiile de asigurări sociale la bugetul de stat. Spre regret, Casa Națională de Asigurări Sociale refuză să se accepte aceste propuneri, fapt ce i-a determinat pe avocații parlamentari să apeleze în instanța de judecată pentru a repune în drepturile constituționale acești cetățeni.

Investigațiile unor petiții a demonstrat și nerespectarea dreptului la asistență și protecție socială față de mai multe persoane care activează în sfera militară. Studiind problemele, avocatul parlamentar a solicitat Guvernului să

revadă actele normative adoptate în domeniu, racordându-le cu prevederile constituționale și actele juridice internaționale la care Republica Moldova este parte. Ministerul Finanțelor a elaborat un proiect de hotărâre care, sperăm, va conduce la soluționarea problemelor abordate de petiționari. La moment proiectul se afla la Guvern.

Dreptul la un trai decent este afectat și din cauza imperfecțiunii sistemului serviciilor comunale. Prestarea unor atare servicii nu se efectuează întotdeauna în baza contractelor bilaterale directe între consumatori și furnizori. Din această cauză consumatorul nu este scutit de povara achitării și a pierderilor admise în rezultatul acțiunilor sau inacțiunilor furnizorului. Tot din această cauză lasă mult de dorit calitatea serviciilor prestate. O ieșire din cercul vicios ar fi contorizarea serviciilor direct la consumator.

O problemă aparte la acest compartiment o constituie cadrul legislativ imperfect, cu stipulări contradictorii sau interpretări ambigue a unor norme, creând dificultăți în aplicare, inclusiv și instanțelor de judecată. Ca rezultat, consumatorii sunt indignați, apar diverse litigii interminabile. În anul 2003 a fost adoptată o nouă lege privind protecția consumatorului menită să amelioreze situația.

Totuși, considerăm că este necesar ca statul să intervină financiar pentru contorizarea serviciilor acordate celor mai vulnerabile pături ale populației.

Îngrijirea medicală depinde în mare măsură de mijloacele financiare alocate pentru aceasta. Spre regret, statul nu dispune de resursele necesare, care să asigure echitabil serviciile de sănătate prin aplicarea măsurilor curativ-profilactice și prin crearea posibilităților egale pentru sporirea nivelului de sănătate al cetățenilor.

Conform datelor UNICEF la compartimentul sănătate, media pentru Republica Moldova este de 50% mai rea decât media Europeană. În raport cu incidența cancerului mamar și intestinal, Republica Moldova se situează pe ultimele locuri printre țările europene și CSI.

Cetățenii țării noastre se confruntă și cu boli caracteristice țărilor sărace cum sunt bolile infecțioase, și cu maladii ale țărilor dezvoltate, cum sunt cancerul și bolile cardiovasculare.

Totuși, grație acțiunilor întreprinse în ultimii ani se atestă o ameliorare a situației. S-a redus incidența unor boli molipsitoare, în special a tuberculozei, a rujeolei și rubeolei. S-a micșorat mortalitatea maternă și mortalitatea infantilă.

În schimb, rămâne a fi ridicată morbiditatea de hepatite virale (comparativ cu anul 2002 – de 1,6 ori), morbiditatea populației cu infecții intestinale acute, a dizenteriei bacteriale (comparativ cu anul 2002 – de 2,6 ori), a gripei, a altor maladii.

Sărăcia, consumul de alcool, tutun, droguri, poluarea mediului înconjurător, insuficiența culturii igienice sunt principalii factori care afectează sănătatea cetățenilor.

Un impact negativ o au și prețurile mari la medicamente.

Se resimte lipsa lucrului de profilaxie, este neadecvată calitatea serviciilor medicale. În unele localități lipsesc cadrele medicale.

În adresa avocatului parlamentar parvin multe petiții de la persoanele aflate în detenție care fac referință la limitarea accesului la serviciile medicale și la faptul că nu beneficiază de tratament adecvat.

Insuficiența lucrului de profilaxie, reducerea nivelului de educație a unui mod sănătos de viață, limitarea accesului la serviciile medicale, alimentarea nesatisfăcătoare, inclusiv a gravidelor conduc la sporirea numărului de persoane invalide din copilărie.

Efectele sărăciei se răsfrâng negativ și asupra numărului de nașteri. Deși în anul 2003, conform datelor statistice, s-a înregistrat o ușoară creștere a natalității (36559 de persoane), totuși, comparativ cu anul 1990 discrepanța este destul de mare (atunci s-au născut 85 de mii de copii).

În remedierea situației dificile se pun mari speranțe pe implementarea reformei prin asigurări obligatorii a sănătății. Recunoscând necesitatea implementării medicinei prin asigurare, avocații parlamentari sunt în același timp îngrijorați de faptul că de la 01.01.2004 a fost abrogată Legea Republicii Moldova cu privire la minimul de asistență medicală gratuită, garantată de stat în Constituție și includerea minimului de servicii medicale gratuit acordat de stat în Programul unic de asistență medicală prin asigurări obligatorii. Astfel, considerăm că de minimul asigurării medicale oferit de stat gratuit, garantat prin art.36 din Constituția Republicii Moldova, vor beneficia doar persoanele asigurate de către Guvern, copiii de vârstă preșcolară, copiii neîncadrați la învățatură până la împlinirea vârstei de 18 ani, elevii sistemului de învățământ mediu general, secundar profesional și mediu de specialitate, studenții instituțiilor superioare cu studiere la secția de zii, invalizi, pensionarii și șomerii înregistrați oficial. Celelalte categorii ale populației vor beneficia de serviciile medicale în baza contractelor de asigurări obligatorii de asistență medicală.

În stat există un număr impunător de persoane care nu se încadrează nici în una din categoriile de persoane enumerate mai sus, nu sunt plasați în câmpul muncii care, conform prevederilor Legii cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, sunt obligați personal să-și procure polița de asigurare, fiind inaccesibilă din cauza prețului. În aceeași situație s-au pomenit și majoritatea populației rurale, deținătorii de terenuri agricole, veniturile mici ale cărora nu permite procurarea polițelor de asigurare. Prin aceasta s-a limitat accesul multor persoane la serviciile medicale, inclusiv și la asistența medicală urgentă și primară, cât și stabilirea inegalității la serviciile medicale.

Respectarea dreptului la locuință este, de asemenea, un element important privind asigurarea unui trai decent. La moment, starea de lucruri în acest domeniu este deplorabilă. Lipsește construcția spațiului locativ din contul mijloacelor bugetare, inclusiv a celui social. Posibilitățile familiilor tinere și ale funcționarilor din sfera bugetară de a se asigura cu locuință sunt foarte limitate. Aici pot fi atribuite și persoanele forțate de circumstanțe independente de voința

lor de a părăsi zona de conflict armat din stânga Nistrului. Numai în mun. Chișinău sunt luate la evidență pentru acordarea spațiului locativ 130 de aceste familii.

X X X

“(1) Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială.

(2) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor” (art.50, Constituția Republicii Moldova).

Deși se depun eforturi pentru ameliorarea situației, totuși persistă un șir de probleme ce țin de ocrotirea mamei, copiilor și tinerilor. Aceste probleme se repetă de la an la an. Scăderea veniturilor reale au condus la înrăutățirea condițiilor de viață a acestor categorii de cetățeni. În situația insecurității sociale și economice, familiile cu copii, monoparentale și cele tinere prezintă un risc ridicat de sărăcie severă. Tendințele de descompunere a familiei, creșterea numărului divorțurilor, sporirea ponderii nașterilor în afara căsătoriei, toate acestea, însoțite de nivelul înalt al migrațiunii în căutarea unui loc de lucru, au un impact negativ serios asupra copilului. Mulți copii sunt lipsiți de mediul familial adecvat.

Instituționalizarea este modalitatea preponderentă de protecție a copiilor abandonati. Însă, indiferent de măsurile luate aici, această formă nu poate substitui mediul familial.

Spre regret, tot mai mulți copii sunt victime ale abuzului, neglijenței, din care cauză aceștia nimeresc în stradă.

Este înalt nivelul criminalității juvenile. E alarmantă situația privind implicarea minorilor în diverse infracțiuni.

Din cauza sărăciei, subnutriției, mediului înconjurător nesănătos, etc. capacitatea reproductivă a femeilor de vârstă fertilă este nesatisfăcătoare. Starea precară a sănătății viitoarelor mame are consecințe negative și asupra nou-născuților, maladiile acestora devenind cronice pe tot parcursul vieții. Potrivit unor date statistice, circa 30 la sută din copii și 20 la sută din femei suferă de anemie. Fiecare al zecelea copil în vârstă de până la zece ani este subdezvoltat.

Ținând cont de aceste și alte realități, Guvernul a adoptat Concepția națională privind protecția copilului și a familiei, Strategia cu privire la tineret. Aceste instrumente prevăd măsuri concrete de dezvoltare a cadrului legislativ-normativ, a celui instituțional, a serviciilor comunitare necesare.

Politica privind implementarea unui sistem de servicii de asistență socială centrat pe familie, promovată în cadrul reformei sistemului de asistență socială, a favorizat majorarea cu circa 50 la sută a tuturor tipurilor de indemnizații pentru copii. De asemenea, au sporit indemnizațiile unice la nașterea copilului.

Totuși, mai sunt încă multe de făcut pentru ca dreptul constituțional privind protecția specială a mamei, a copiilor și tinerilor să fie asigurat la nivelul cerut.

X X X

“(1) Persoanele handicapate beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială” (art.51, Constituția Republicii Moldova).

Întru realizarea garanțiilor constituționale acordate persoanelor cu handicap au fost adoptate un șir de legi și acte normative care cuprind mai multe domenii: de ocrotire a sănătății, protecție socială specială, protecție economică și juridică, de angajare în câmpul muncii, educare și orientare profesională, reabilitare și integrare socială etc. Măsurile concrete în această ordine de idei sunt preconizate în Programul național de protecție, reabilitare și integrare socială a persoanelor cu handicap pentru anii 2000-2005. Implementarea acestuia este pusă în seama Consiliului guvernamental pentru problemele persoanelor cu handicap (Hotărârea Guvernului nr.674 din 19 iulie 2001). Sunt adoptate și alte programe, concepții, de durată mai lungă sau mai scurtă.

Spre regret, din cauza crizei economice de lungă durată, nu toate reușesc. Or, fără acoperirea financiară necesară multe intenții bune rămân doar pe hârtie.

Din petițiile și audierile cetățenilor la Centrul pentru Drepturile Omului se evidențiază mai multe probleme și propuneri, în special privind:

- cuantumurile mici ale pensiilor pentru invaliditate și a alocațiilor de stat, care variază între 33-35 de lei;
- raportarea cuantumului indemnizației pentru copiii invalizi la venitul mediu lunar pe țară;
- acordarea dreptului de pensionare în condiții avantajoase de la vârsta de 50 de ani a persoanelor care au crescut și educat copii invalizi până la vârsta de cel puțin 8 ani;
- includerea în stagiul de cotizare la pensionare a perioadei de îngrijire a copiilor invalizi;
- echivalarea perioadei de îngrijire a copiilor invalizi cu munca unui lucrător social;
- crearea rețelei de asistență socială la domiciliu cu sprijin medico-psiho-pedagogic;
- acordarea dreptului pensionarilor la expertiză medicală pentru stabilirea invalidității în cazul reducerii vitalității etc.

Avocații parlamentari analizează aceste probleme și propuneri, ies cu inițiative de completare și modificare a cadrului legislativ, a actelor normative.

De exemplu, Centrului i s-a adresat un grup de părinți care au la întreținere copii cu dizabilități, menționând situația precară în care se află acești copii, lipsa condițiilor pentru integrarea lor în societate etc. Principiile și modalitățile de asigurare a drepturilor persoanelor cu handicap sunt

reglementate în special de Legea privind protecția socială a invalizilor. Însă legea în cauză, deși conține reglementări specifice domeniului, nu se referă și la un mecanism de implementare a lor. Mai mult decât atât, această lege nu stabilește reglementări speciale, așa cum prevede Constituția, referitoare la protecția socială specifică copiilor cu dizabilități. Propunerea avocaților parlamentari este de a reglementa raporturile sociale ce se referă nemijlocit la copiii cu handicap într-o lege aparte. Argumentele de bază constau în faptul că, deși acești copii se află în condiții specifice în general tuturor persoanelor cu handicap, ei mai necesită și o îngrijire specială cu o nuanță educativă bine fundamentată, având în vedere că educația, elementul esențial al unei societăți dezvoltate, își are eficiența sa irepetabilă anume în perioada fragedă a copilăriei.

Potrivit art.11 din Legea privind protecția socială a invalizilor, acestora li se acordă înlesniri la plata spațiului locativ și a serviciilor comunale în modul stabilit. Din reglementarea respectivă se subînțelege că persoanele cu handicap trebuie să beneficieze de compensații individuale și la plata consumului de energie electrică. La rândul său, o altă lege, și anume cea cu privire la protecția socială specială a unor categorii de populație din 14.04.2000, conține disensiuni la acest capitol. Astfel, conform prevederilor alin.(1) din art.7, cuantumul compensațiilor nominative la plata pentru serviciile comunale și energia electrică se calculează beneficiarului reieșind din costul acestor servicii pentru o persoană. Însă în alin.(2) și (7) se stipulează că pentru energia electrică se ia în considerare consumul normativ lunar de 60 kwh la un contor. Prin urmare, dacă în componența unei familii sunt două sau mai multe persoane cu handicap, de facilități beneficiază doar una singură. Considerând că în temeiul prevederilor constituționale și ale Legii privind protecția socială a invalizilor persoanele cu handicap trebuie să beneficieze de compensații individuale și la plata pentru consumul energiei electrice, Parlamentului i s-a înaintat propunerea de a modifica legislația în vigoare conform rigorilor constituționale.

O problemă specifică abordează și unii militari invalizi, participanți la conflictele armate. Pensiile lor sunt stabilite în conformitate cu prevederile Legii privind asigurarea cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne. Astfel, aceste pensii nu se indexează, militarii respectivi considerându-se nedreptățiți, discriminați. Or, conform legislației în vigoare, indexării sunt supuse doar pensiile achitate din contul mijloacelor financiare ale fondului social. Președintelui Republicii Moldova i s-a făcut propunerea de a înainta o inițiativă legislativă pentru modificarea legii nominalizate în vederea măririi cuantumului acestor pensii, în baza unui coeficient individual mai înalt, cât și adoptarea de acte normative de recalculare a pensiilor stabilite în baza acestei legi.

CAPITOLUL III

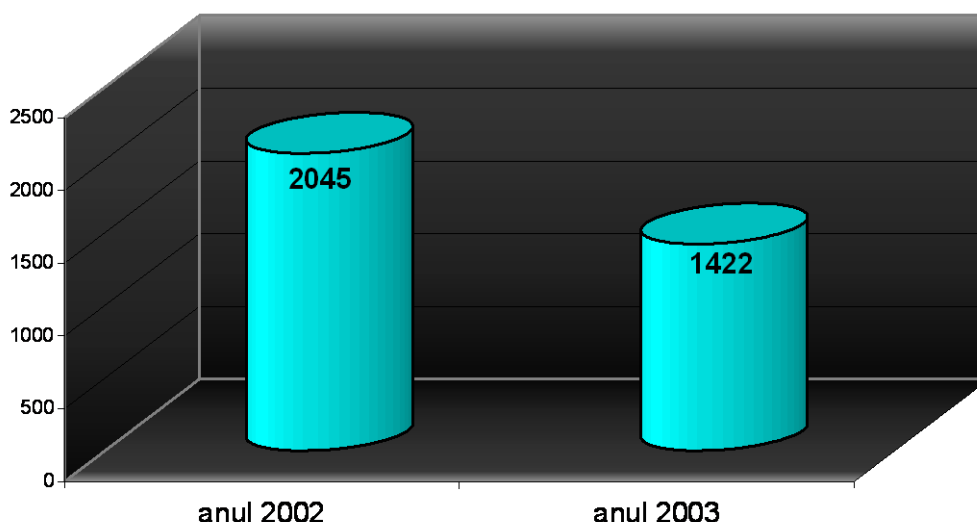
ACTIVITATEA CENTRULUI PENTRU DREPTURILE OMULUI

Avocații parlamentari, conform art.15 din Legea nr.1349-XIII din 17.10.1997 cu privire la avocații parlamentari, examinează cererile privind deciziile sau acțiunile/inacțiunile autorităților publice centrale și locale, instituțiilor, organizațiilor și întreprinderilor, indiferent de tipul de proprietate, asociațiilor obștești și persoanelor cu funcții de răspundere de toate nivelurile care, conform opiniei petiționarului, au încălcat drepturile și libertățile sale constituționale.

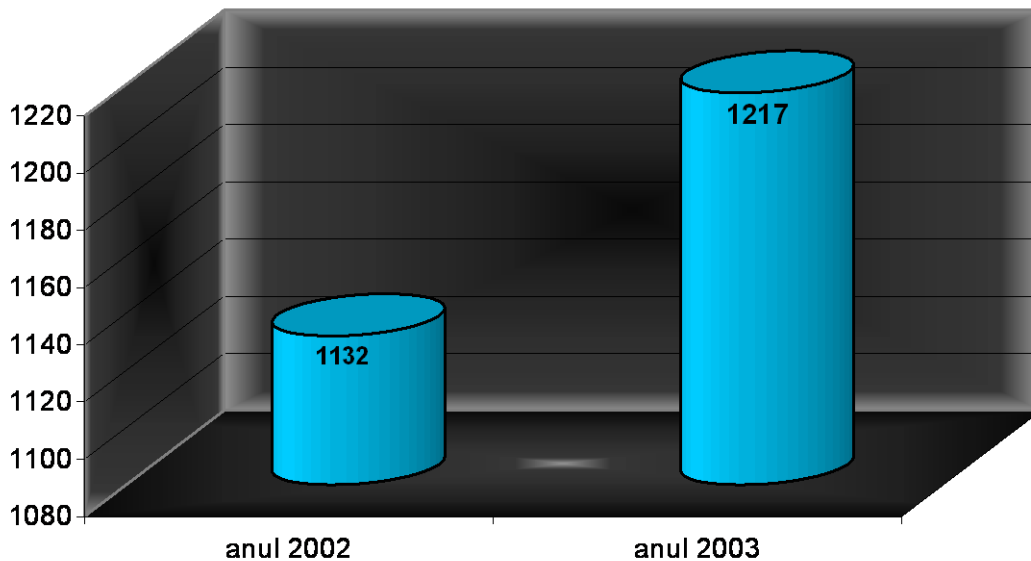
În anul 2003, la Centrul pentru Drepturile Omului au parvenit 1217 petiții, din partea a 1907 semnatori. Este cel mai mare număr înregistrat de la începutul activității instituției avocaților parlamentari (1998).

În audiență au fost primite 1422 de persoane. În total au solicitat să fie repuși în drepturile și libertățile presupus lezate 3329 cetățeni sau cu 125 cetățeni mai mult comparativ cu anul 2002, revenind în medie câte circa 369 cetățeni la un colaborator. Această situație denotă în primul rând faptul că în țară mai continuă încălcarea drepturilor constituționale ale omului. În același timp, latura pozitivă a faptului constă în aceea că se întrevede o înviorare în rândul cetățenilor care își exprimă în așa mod dezacordul cu situația care i-a afectat, că se face tot mai cunoscută în rândurile populației instituția avocatului parlamentar și activitatea lui, instituție în care cetățeanul vede în multe cazuri o ultimă speranță de a fi ajutat sau informat, condiționând la rândul său o mare responsabilitate din partea avocaților și colaboratorilor Centrului.

Audiența cetățenilor

Petiții parvenite

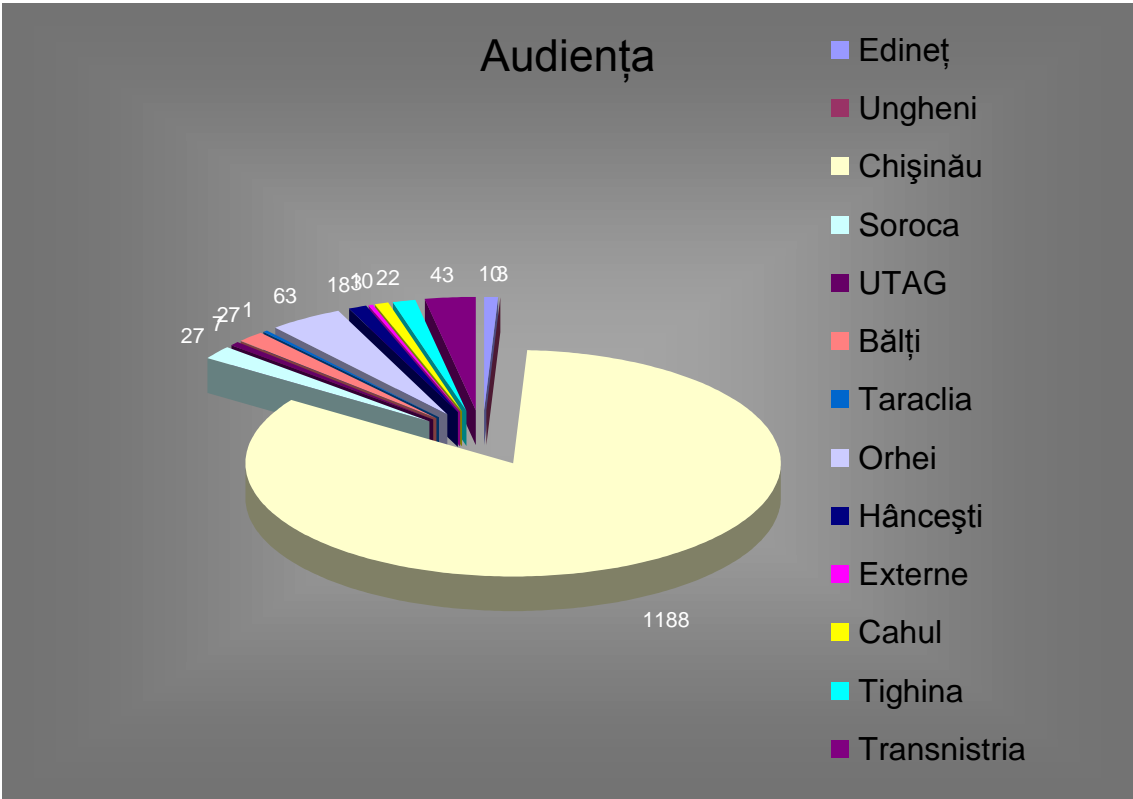
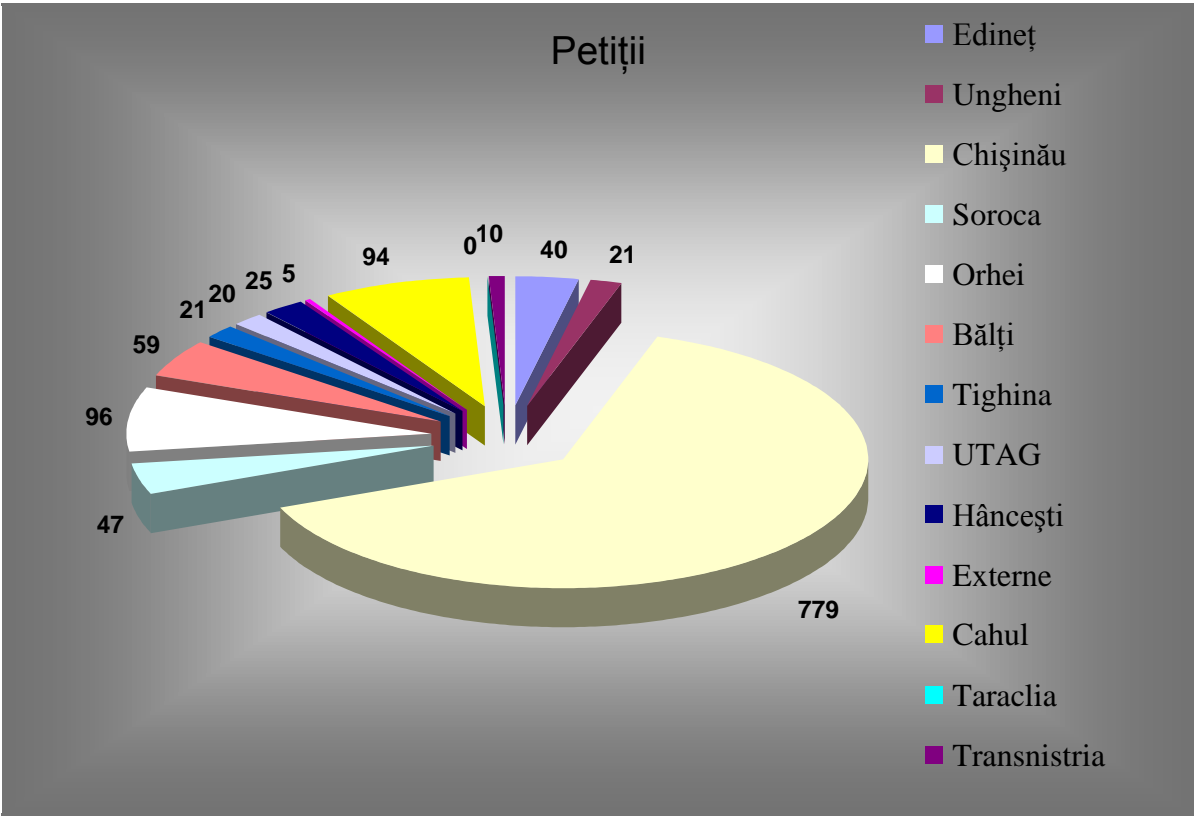

Majoritatea covârșitoare a petițiilor parvin la CpDOM de la locuitorii mun. Chișinău – 64%, fiind urmate de petițiile din raioanele Orhei și Cahul, respectiv 7,9% și 7,89%. Locuitorii din Bălți au înaintat 4,8% din numărul total de petiții. 3,8% revin locuitorilor raioanelor Soroca, 3,0% din Edineț, alte localități. Din UTA Gagauzia au parvenit mai puțin de 2,0%.

Solicitarea redusă a audiențelor sau numărul mai limitat de petiții din unele regiuni nu atestă nivelul respectiv înalt de asigurare a respectării drepturilor și libertăților, cât faptul că persoanele afectate în drepturi nu au posibilități, deseori financiare, pentru a se deplasa personal sau a înainta petiții Centrului.

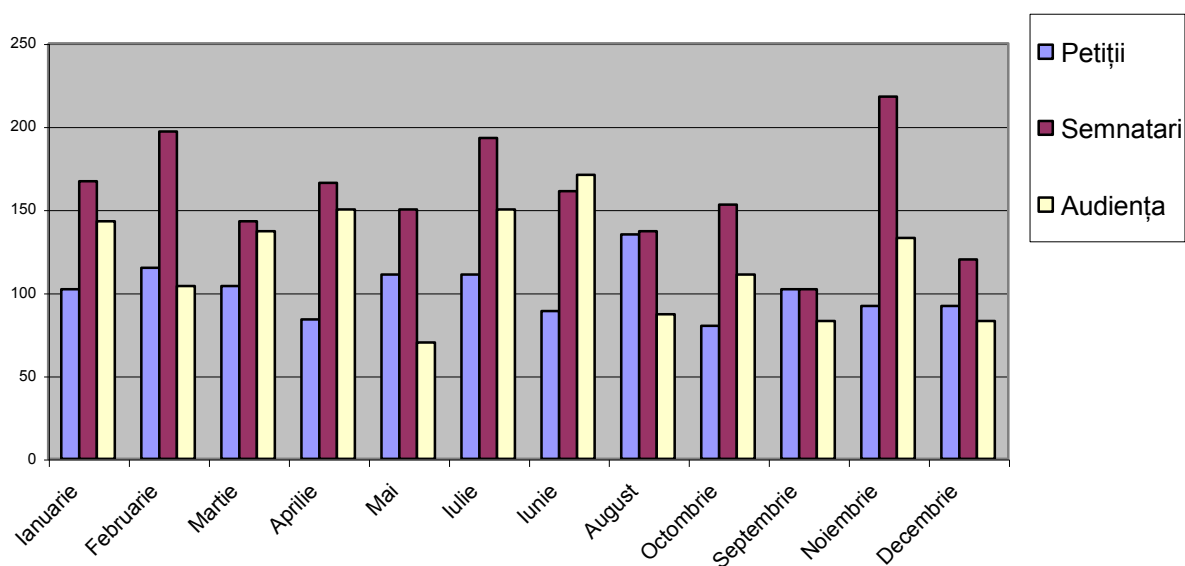
Avându-se în vedere acest fapt, în scopul creării unor condiții mai favorabile pentru cetățenii din toate zonele republicii, în cadrul Centrului funcționează 3 filiale cu sediul la Bălți, Cahul și Comrat (pentru locuitorii UTA Gagauzia).

Concomitent, avocații parlamentari au înaintat propuneri legislative în Parlamentul Republicii Moldova în scopul asigurării unei activități mai efective a filialelor.

Luni	Petiții	Semnatar	Audiență	Total
Ianuarie	102	167	143	310
Februarie	115	197	104	301
Martie	104	143	137	280
Aprilie	84	166	150	316
Mai	111	150	70	220
Iulie	111	193	150	343
Iunie	89	161	171	332
August	135	137	87	224
Octombrie	80	153	111	264
Septembrie	102	102	83	185
Noiembrie	92	218	133	351
Decembrie	92	120	83	203
Total	1217	1907	1422	3329

Statistica pe luni

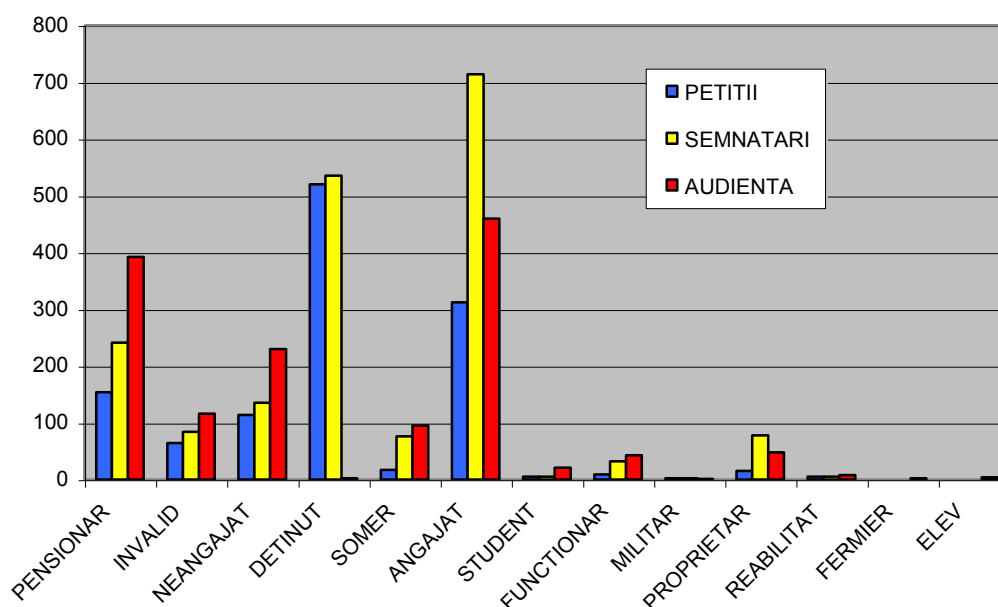
Din numărul total de adresanți, circa 35% sunt angajați în câmpul muncii, 19% - pensionari, 16% – deținuți, 11% – persoane neangajate în câmpul muncii, 6% – invalizi. Celelalte procente le constituie șomerii, studenții, deținătorii de terenuri agricole, funcționarii publici, militarii, elevii, etc.

Statistica pe categorii de cetățeni

Categorii	Petiții	%	Semnatar	%	Audiență	%	Total	%
Pensionar	154	12.65	241	12.64	392	27.57	633	19.01

Invalid	64	5.26	84	4.40	116	8.16	200	6.01
Neangajat	114	9.37	135	7.08	230	16.17	365	10.96
Deținut	520	42.73	535	28.05	2	0.14	537	16.13
Șomer	17	1.40	76	3.99	95	6.68	171	5.14
Angajat	312	25.64	714	37.44	460	32.35	1174	35.27
Student	5	0.41	5	0.26	21	1.48	26	0.78
Funcționar	9	0.74	32	1.67	43	3.02	75	2.25
Militar	2	0.16	2	0.10	1	0.07	3	0.09
Proprietar	15	1.23	78	4.09	48	3.38	126	3.78
Reabilitat	5	0.41	5	0.26	8	0.56	13	0.39
Fermier	0	0.00	0	0.00	2	0.14	2	0.06
Elev	0	0.00	0	0.00	4	0.28	4	0.12
Total	1217	100.00	1907	100.00	1422	100.00	3329	100.00

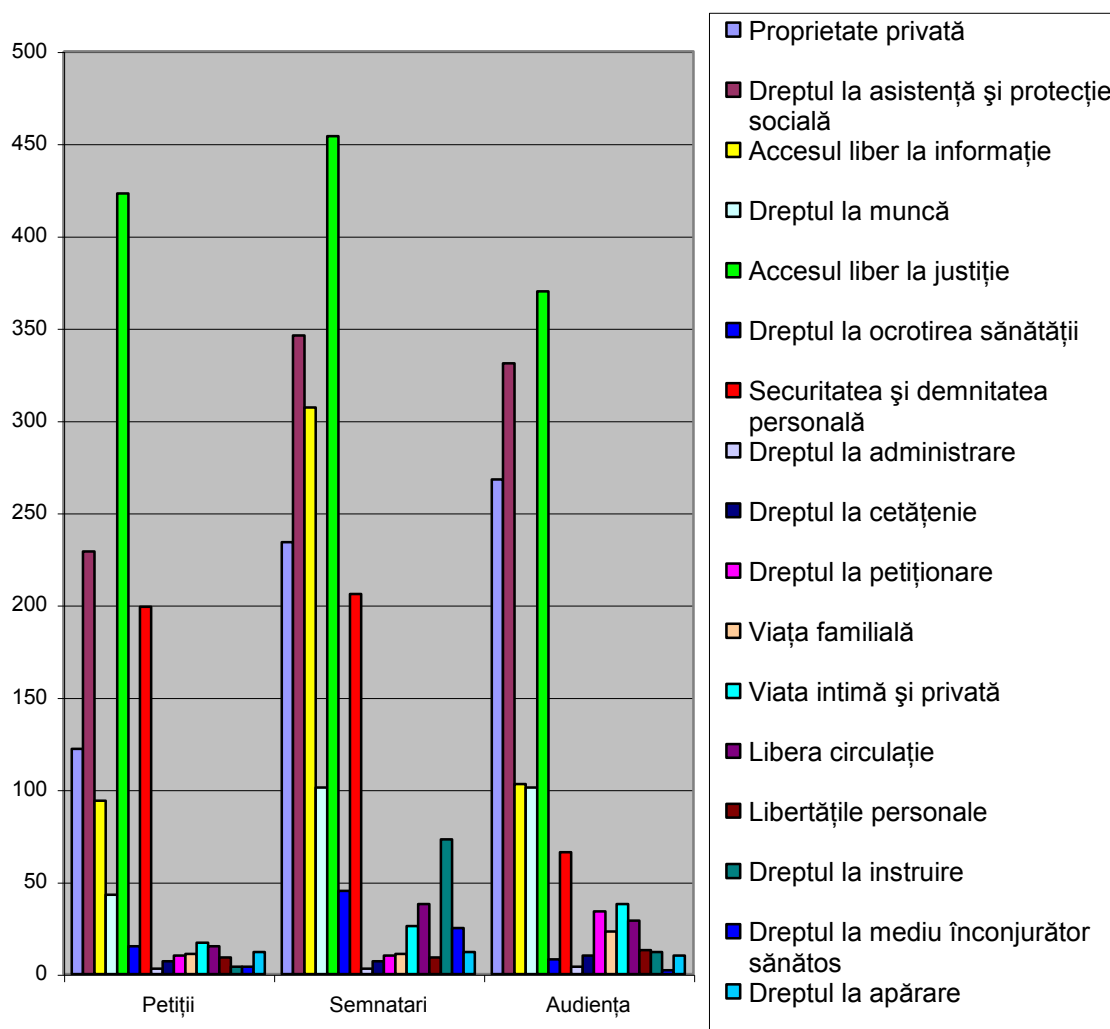
Statistica conform categoriilor

Cel mai frecvent au fost invocate încălcarea dreptului de acces liber la justiție (circa 25%), dreptul la asistență și protecție socială (circa 20%), dreptul la proprietate privată și protecția acesteia (circa 15%), accesul liber la informație (circa 12%), securitatea și demnitatea personală (circa 8,2%), dreptul la muncă (6%).

Cifrele confirmă faptul că în societate încă nu s-a instituit o atmosferă tolerantă și respectuoasă față de drepturile și libertățile altei persoane. Principiul coexistenței bazate pe stima și respectul reciproc încă nu constituie un component al culturii juridice în societatea noastră. Asemenea stare de lucruri

este influențată negativ și de criza economică condiționată de perioada de tranziție prin care trece în prezent statul nostru. Or, nivelul încă neadecvat de asigurare a drepturilor economice și sociale ale cetățenilor, în pofida măsurilor luate de către stat, condiționează numărul mare de petiții, ele referindu-se atât la aspectul economico-financiar, cât și la aspectul juridic.

Tematică	Petiții	%	Semn.	%	Aud.	%	Total	%
Proprietate privată	122	10.02	234	12.27	268	18.85	502	15.08
Dreptul la asistență și protecție socială	229	18.81	346	18.14	331	23.27	677	20.33
Accesul liber la informație	94	7.72	307	16.10	103	7.24	410	12.32
Dreptul la muncă	43	3.53	101	5.30	101	7.10	202	6.07
Accesul liber la justiție	423	34.76	454	23.81	370	26.02	824	24.75
Dreptul la ocrotirea sănătății	15	1.23	45	2.36	8	0.56	53	1.59
Securitatea și demnitatea	199	16.35	206	10.80	66	4.64	272	8.17

personală								
Dreptul la administrare	3	0.25	3	0.16	4	0.28	7	0.21
Dreptul la cetățenie	7	0.58	7	0.37	10	0.70	17	0.51
Dreptul la petiționare	10	0.82	10	0.52	34	2.39	44	1.32
Viața familială	11	0.90	11	0.58	23	1.62	34	1.02
Viata intimă și privată	17	1.40	26	1.36	38	2.67	64	1.92
Libera circulație	15	1.23	38	1.99	29	2.04	67	2.01
Libertățile personale	9	0.74	9	0.47	13	0.91	22	0.66
Dreptul la instruire	4	0.33	73	3.83	12	0.84	85	2.55
Dreptul la mediu înconjurător sănătos	4	0.33	25	1.31	2	0.14	27	0.81
Dreptul la apărare	12	0.99	12	0.63	10	0.70	22	0.66
Total	1217	100.00	1907	100.00	1422	100.00	3329	100.00

Ca și în anii trecuți o mare parte din adresări nu țin de competența avocaților parlamentari, ele fiind expediate altor organe, instituții, organizații sau restituite petiționarilor. 654 de petiții au fost luate în procedură și investigate, din care și-au găsit soluționare pozitivă 157 de cazuri.

În procesul de examinare și investigare a petițiilor, avocații parlamentari au utilizat toate atribuțiile acordate de lege. Au fost făcute interpelări, expediate avize și sesizări, recomandări, propuneri privind repunerea cetățenilor în drepturile și interesele lor legitime, de modificare și cîmplere a actelor legislative.

Acte de reacționare	Petiții	%	Semnatar	%	Audiență	%	Total	%
Propuneri Guvernului	9	0.74	9	0.47	0	0.00	9	0.27
Aviz	35	2.87	53	2.78	0	0.00	35	1.59
Propuneri Parlamentului	13	1.07	13	0.68	0	0.00	13	0.39
Sesizare	9	0.74	78	4.09	0	0.00	7	2.34
Actiune in judecata	1	0.08	1	0.05	0	0.00	2	0.03
Demers ->proces penal	2	0.16	2	0.10	0	0.00	2	0.06
Altele	1149	94.33	1752	91.82	1422	100.00	3174	95.32
Total	1217	100.00	1907	100.00	1422	100.00	3329	100.00

În 2003 au fost înaintate 2 cereri de chemare în judecată. Astfel, în luna iunie 2003, avocatul parlamentar a înaintat cereri de chemare în judecată în interesele persoanelor fizice, inclusiv de incasare a prejudiciului pentru dauna cauzată sănătății și în scopul protecției dreptului consumatorului. La momentul actual cererile se mai află în procedură.

Avocații parlamentari au sesizat Curtea Constituțională în vederea controlului constituționalității unor acte legislative. Au fost înaintate direct Parlamentului și Guvernului 20 de propuneri privind modificarea și completarea unor acte legislative și normative, în scopul restabilirii unor categorii de cetățeni în drepturi, înlăturarea unor situații trecute cu vederea la adoptarea actelor normative respective sau care, în opinia avocaților parlamentari, contraveneau dispozițiilor constituționale și instrumentelor internaționale la care statul nostru este parte.

În baza art.47 alin.(1) și (2) al Constituției Republicii Moldova care prevede că statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare, la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor, a fost înaintată propunerea către Parlament și Guvern în vederea reexaminării Legii nr.121- XV cu privire la protecția socială suplimentară a invalizilor de război, a participanților la cel de-al doilea război mondial și a familiilor lor. Această propunere a reieșit din faptul că legea numită prevede mijloace de asigurare pentru mai multe categorii de persoane inapte să-și asigure existența, rămânând neasigurate drepturile părinților aflați în divorț, copiii cărora au decedat la acțiunile de luptă pe timp de pace și la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova, căzuți la datorie

Propunerea, conform căreia alocația lunară pentru ambii părinți, care-s divorțați și nu locuiesc împreună, ar putea fi operată în sensul împărțirii cuantumului stabilit al alocației în părți egale între ambii părinți, a fost susținută de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale și Ministerul Economiei.

Parlamentului și Guvernului i s-a înaintat propunerea de a reexamina Legea privind reabilitarea victimelor represiunilor politice și Hotărârea Guvernului cu privire la restituirea averii, recuperarea valorii ei și achitarea compensațiilor persoanelor supuse represiunilor, pentru aducerea lor în concordanță cu normele constituționale întru asigurarea necondiționată a dreptului la proprietatea privată a cetățenilor. Această propunere reiese din faptul că cadrul normativ în vigoare nu reglementează situațiile pentru care subiecții obligați să restituie averea sunt în imposibilitate de executare. A fost considerat că este necesară o asemenea reglementare care ar prevedea modalitatea de asigurare a dreptului de proprietate pentru persoanele reabilite, aceasta urmând să aibă loc și din contul mijloacelor bugetului de stat. Necesitatea acestei reglementări decurge chiar și din prevederile aceleiași legi, care se referă la confiscarea și naționalizarea averii, aceste acțiuni având un caracter general statal.

Parlamentului și Guvernului i sa propus să fie reexaminată Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei nr. 1245-XV din

18.07.2002, pentru a exclude din alineatul (4) al articolului 31 cuvintele “acreditate de stat” , întru crearea condițiilor egale tuturor persoanelor care își fac studiile în instituțiile de învățământ superior universitar.

Conform art.33 din Legea cu privire la avocații parlamentari, propagarea cunoștințelor în domeniul apărării drepturilor și libertăților constituționale ale omului este una din prerogativele instituției naționale a avocatului parlamentar.

Spre regret, din lipsa suportului financiar necesar, în anul 2003 n-au putut fi organizate nemijlocit de către Centrul pentru Drepturile Omului un număr suficient de acțiuni. Așadar, în luna martie s-a desfășurat un seminar de instruire a cadrelor didactice ce predau în școli obiectul de educație civică. În luna decembrie, în cadrul Decadei „Drepturile omului – garant al democrației”, a fost organizată conferința științifico-practică cu genericul „Declarația Universală a Drepturilor Omului – edificiu juridic al protecției umane”.

La solicitarea mai multor cadre didactice și a reprezentanților organizațiilor neguvernamentale a fost selectat și pregătit un set de materiale informativ-instructive și metodice pentru cursul de educație civică, cât și pentru desfășurarea unor sesiuni de instruire de către ONG-urile preocupate de promovarea drepturilor omului.

Colaboratorii Centrului pentru Drepturile Omului au participat activ la desfășurarea unor sesiuni de instruire în colaborare cu mai multe instituții statale și organizații neguvernamentale, printre care Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Afacerilor Externe, Departamentul Relații Interetnice, Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului, Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului, centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”, ARF „Atena”, Centrul de Promovare a Libertății de Exprimare și a Accesului la Informație „Acces-Info” și altele. De asemenea, au fost date curs imai multor invitații pentru instruirea elevilor în cadrul orelor de educație civică.

În anul de referință au fost pregătite și publicate în ediții aparte: Raportul Centrului pentru Drepturile Omului pentru anul 2002; pliantul „Centrul pentru Drepturile Omului”. Este elaborat și prezentat OSCE pentru editare pliantul informațional privind obiectivele CpDOM, atribuțiile avocaților parlamentari, cerințele privind scrierea unei petiții la centrul pentru Drepturile Omului și la OSCE.

Agențiilor de presă, presei scrise le-au fost prezentate spre publicare materiale, în care sunt reflectate unele domenii de activitate ale Centrului, sunt abordate problemele ce țin de respectarea și promovarea drepturilor omului în Republica Moldova. Pe parcursul anului colaboratorii CpDOM au apărut în emisie radiofonică și TV (Radioul Național, Postul de radio Antena C, televiziunea Națională și Euro TV). Relații de colaborare am avut cu mai multe ziare, inclusiv Dreptul, Vocea Poporului, Независимая Молдова etc.

În cadrul radio-maratonului „Drepturile și libertățile omului – valori supreme”, organizat cu ocazia Decadei drepturilor omului de Ziua Internațională

a Drepturilor Omului, practic a fost cuprinsă majoritatea colaboratorilor Centrului. În presa scrisă, în cadrul ciclului de emisiuni radiofonice, în timpul prelegerilor din școli, licee au fost reflectate aspecte privitor la activitățile instituției avocaților parlamentari, a celor ce țin de respectarea, protecția și promovarea drepturilor cetățenești în Republica Moldova.

Problematica drepturilor omului rămâne și în mileniul trei una din cele mai dominante teme ale vieții politice, a dezbaterilor publice. Istoria omenirii poate fi considerată și istoria drepturilor omului, ceea ce înseamnă că promovarea și respectarea drepturilor omului este întotdeauna actuală. Respectarea drepturilor omului este în mod evident, un factor important de menținere a păcii și securității naționale și internaționale, este nu numai o componentă esențială, ci și condiție *sine qua non* a unei dezvoltări durabile.

Procesul de ajustare a cadrului instituțional și constituire a cadrului instituțional necesar este în ascensiune în Republica Moldova.

Lipsește un mare parte o elementară disciplină executorie care deseori discreditează din start chiar și cele mai bune intenții. Acest fapt nu în ultimul rând influențează și nivelul de asigurare al respectării drepturilor și libertăților constituționale ale omului la noi în țară. E de menționat faptul că și avocatul parlamentar primește de multe ori răspunsuri formale la interpelările sale ce condiționează adresări repetate și examinare durabilă a petițiilor cetățenilor.

În ultimii ani în Republica Moldova au fost adoptate un șir de acte legislative de o mare însemnătate pentru societate, sunt în fază de examinare proiecte de legi nu mai puțin importante, inclusiv codul de executare a actelor judiciare, Codul contravențional, etc. Prin urmare, locul avocatului parlamentar și a colaboratorilor Centrului pentru Drepturile Omului îl vedem în rândul maselor largi, în dialog cu populația, având drept scop pe de o parte de a informa societatea asupra măsurilor care se întreprind, iar pe de altă parte, sesizând doleanțele lor de a pregăti propunerile necesare organelor de stat abilitate, pentru lichidarea neajunsurilor și asigurarea realizării drepturilor constituționale.

În altă ordine de idei, este important rolul CpDOM ca verigă de legătură cu cei mai activi membri ai societății civile. Este evidentă de asemenea implicarea instituției avocatului parlamentar în monitorizarea proceselor de implementare a unor măsuri cum ar fi medicina prin asigurare, unele procese care se desfășoară în învățământ, situația persoanelor din aziluri, caselor de copii, a deținuților, etc. Este necesară și dezvoltarea legăturilor cu instituțiile similare de peste hotare.

Spre regret, o activitate fructuoasă în aceste domenii rămâne a fi mai mult la nivelul doleanțelor, deoarece finanțarea activității CpDOM se efectuează din buget, la aprobarea căruia nu se ține cont de sarcinile avocatului parlamentar de a se afla într-o permanentă legătură cu populația, nu se preconizează mijloace financiare necesare pentru organizarea diverselor acțiuni de informare și instruire. Asistența informațională, acordată avocatului parlamentar, este

insuficientă. Lipsește literatura necesară și sursele financiare necesare pentru funcționarea bibliotecii. Această situație reduce substanțial activitatea avocatului parlamentar.

Susținerea din partea comunității civile, a organelor puterii de stat, mass-media, va influența benefic autoritatea instituției avocatului parlamentar în țară și peste hotarele ei.